

TỦ SÁCH TINH HOA THĂNG LONG - HÀ NỘI

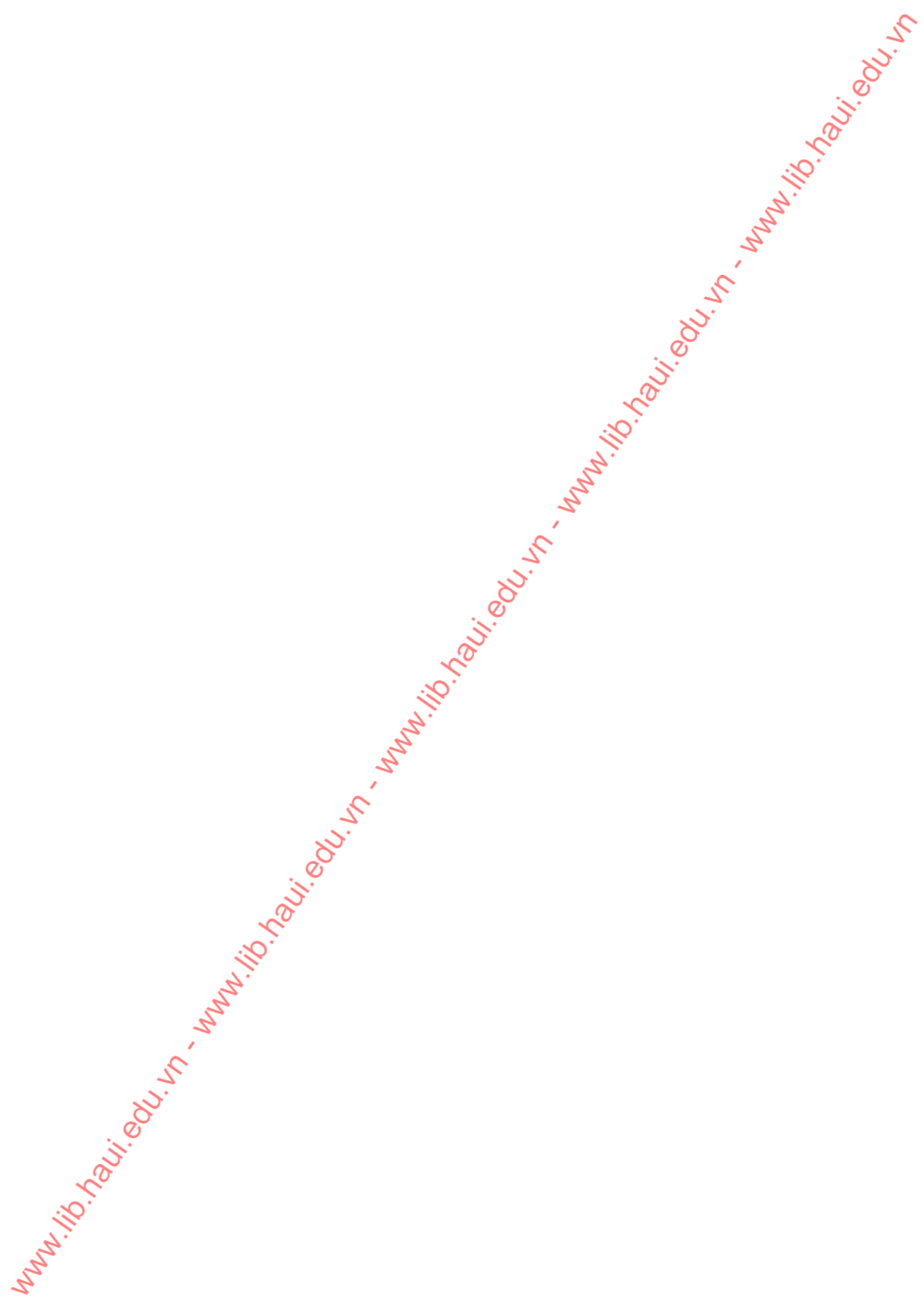
36

DẤU ẤN LỊCH SỬ VĂN HÓA

Hà Nội

QUỐC VĂN (tuyển chọn, biên soạn)

NHÀ XUẤT BẢN THANH NIÊN

Hà Nội

CÓ NHIỀU HƠN MỘT BA SÁU

(Thay lời giới thiệu)

Cuốn sách Hà Nội ba sáu phố phường gắn liền với tên tuổi nhà văn tài hoa Thạch Lam đã trở nên nổi tiếng và quá đỗi thân thuộc với nhiều lớp bạn đọc người Việt. Cho đến bây giờ cũng chưa hề có con số thống kê rằng nó đã được xuất bản bao nhiêu bản, số lượng lời nay đạt bao nhiêu bản, những nhà xuất bản nào đã từng in? Chỉ biết rằng, khi nói tới những áng văn đẹp viết về mảnh đất Kẻ Chợ, không thể lãng quên Hà Nội ba sáu phố phường, không thể không kể tới Thạch Lam, Nguyễn Tuân, Vũ Bằng... hay một vài nhà văn tên tuổi khác.

Có thể bạn chưa biết nhiều về Hà Nội, có thể bạn chưa một lần đặt chân tới Hà Nội, cũng đâu có sao, chỉ cần bạn có trong tay Hà Nội ba sáu phố phường của Thạch Lam, Thương nhớ mười hai của Vũ Bằng... thì Hà Nội với những gì tinh túy nhất, tinh tế nhất, hào hoa thanh lịch nhất, tựa hồ đã nằm

trong tay bạn. Bạn có thể thả hồn trong một biệt thự tiện nghi sang trọng nào đấy, hoặc thả trong một căn hộ ọp ẹp, trên một ghế đá cạnh một mặt hồ thơ mộng nào đấy, hoặc bất kỳ một chỗ nào đó tùy bạn chọn lựa ở trên khắp miền đất Việt để mà thưởng những trang viết tưởng không có gì đẹp hơn, không có gì hay hơn, thú hơn về những nét văn hóa của chốn văn vật ngàn đời Thăng Long - Kẻ Chợ đã được "cô" cả vào trong những ngòi bút tài hoa ấy. Vậy thì tới Hà Nội làm gì cho nhọc xác, cho bụi bặm đường trường, cho tàu xe đầy bất trắc. Hà Nội vẫn có thể gần bạn hơn qua từng trang sách nhỏ. Hà Nội bây giờ đã không còn trầm mặc, bình lặng như cái thời của Thạch Lam, Vũ Bằng hồi tưởng qua từng nét bút nữa. Hà Nội bây giờ đã rộn ràng hơn trong thời mở cửa, trong cái thời hội nhập bốn phương tám hướng. Có thể có chút gì đó hơi xô bồ đã chen vào - đấy là tôi cứ mạo muội cảm vậy - vẫn rất mong, vẫn hi vọng mình sai. Hà Nội hiện ngang hơn, hiện đại hơn bởi những cao ốc chọc trời, bởi những panô, biển hiệu xanh đỏ đủ màu, bởi những con phố mới thênh thang dài và rộng, cho mỗi khi mưa nước lại ngập tràn. Hà Nội dường như còn ồn ào hơn bởi vô vàn tiếng còi ô tô, xe máy inh ỏi mỗi khi tắc đường, cũng phong phú gương mặt phố phường cùng những cô chiêu cậu ấm tóc với đủ màu xanh, đỏ, vàng, nâu cưỡi những chiếc xe máy đất nền lượn vù vù các phố. Hà Nội khói. Hà Nội bụi. Đủ cả. Không chỉ có vậy. Hà Nội còn nhiều những mặt trái khác. Ấy là tôi cứ cả nghĩ vậy. Một lẽ vì Hà Nội là nơi hội tụ của dân tứ chiếng. Từ Nam chí Bắc, từ xuôi tới ngược. Thấy đều dồn về Hà Nội. Như lũ thượng nguồn đổ nơi hạ nguồn. Như trăm dòng sông xuôi về biển lớn. Có vặc xin nào cho Hà Nội yêu dấu của tôi đây! Này nhé, sau những náo nhiệt, ồn ào

đấy, chỉ đáng vẻ bề ngoài thôi bạn à! Hà Nội vẫn toát lên nét hào hoa thanh lịch, rêu phong trầm mặc tự ngàn đời của mảnh đất Kinh Kỳ xưa - Kinh đô của bao vương triều phong kiến. Hà Nội biết tự đào thải, biết tự sàng lọc cho riêng mình những gì tinh túy nhất, tao nhã nhất để làm nên hai tiếng yêu thương cho ai đã từng đến, từng đi và cả những ai chưa từng một lần đặt chân tới mảnh đất thiêng này cũng không khỏi rung rung xúc động cõi lòng khi nhắc đến hai tiếng: Hà Nội!

Hà Nội có trong tôi, trong bạn, trong tất cả chúng ta. Bởi Hà Nội là Thủ đô của cả nước. Hà Nội mang trong mình vinh quang và trọng trách lớn lao. Tôi, bạn, cũng như tất cả con dân nước Việt đều phải có trách nhiệm vun đắp, tô đẹp thêm Hà Nội của mình, bằng những việc làm dù là nhỏ nhất, đôi khi chỉ là ý nghĩ đẹp cũng đã đủ lắm rồi, cũng đáng quý, đáng trân trọng xiết bao. Thủ đô nghìn năm tuổi, còn sẽ thêm nhiều tuổi nữa. Ý thức trách nhiệm, tấm lòng của một người con đất Việt mong muốn góp chút gì để mừng cho Thủ đô ta trường thọ đã khiến *Tứ sách tinh hoa Thăng Long - Hà Nội* được hình thành; đã khiến Hà Nội giờ đây không chỉ dừng ở Hà Nội ba sáu phố phường như tiền nhân Thạch Lam phóng bút. Hà Nội đã có nhiều hơn một ba sáu, với: 36 kiến trúc Hà Nội, 36 bài thơ Hà Nội, 36 nghệ nhân Hà Nội, 36 phóng sự Hà Nội, 36 làng nghề Hà Nội, 36 lễ hội Hà Nội, 36 đình - đền - chùa Hà Nội, 36 truyện ngắn Hà Nội, 36 danh thắng Hà Nội, 36 đoán văn Hà Nội, 36 tập văn tùy bút Hà Nội, 36 ngôi nhà Hà Nội, 36 món ngon Hà Nội, 36 gương mặt Hà Nội... 36 và 36. 36 đã trở thành phiếm chỉ chứ không đơn thuần về mặt số học. Ở *tứ sách* này, người biên soạn, tuyển chọn vẫn muốn ấn định con số 36 cho

các bài viết trong các tập của tú sách như một sự nhắc nhủ, tri ân cùng Thủ đô về một thời Kẻ Chợ - Thăng Long - Hà Nội 36 phố phường ngàn xưa. Tầm vóc của Hà Nội ngàn năm tuổi, ấy cũng chỉ tính từ vua Lý Thái Tổ hạ chiếu dời đô nơi cổ đô Hoa Lư chật hẹp tới chốn rồng cuộn hổ ngồi - để mưu nghiệp lớn muôn đời cho con cháu về sau. Chứ thực ra mảnh đất mấy nghìn năm tuổi này đã có từ thuở hồng hoang của lịch sử, từ khi Nữ Oa đội đá vá trời, từ buổi Lạc Long Quân - Âu Cơ kết duyên Tiên Rồng để khai thiên mở cõi dựng gầy dòng giống Lạc Hồng. Mà thôi, kể làm chi những điều xa xưa ấy. Khi mà Thăng Long - Hà Nội trường tồn cùng lịch sử như một lẽ tiền định. Chỉ biết rằng mỗi thời khắc qua đi, mảnh đất thiêng lại thêm nhiều sự tích, nhiều huyền thoại và kỳ tích mà thôi.

Sự ghi nhắc của những trang sách trong tú sách này chắc sẽ là khiên cương, chưa thể đủ đầy với vóc dáng Phù Đổng thiên vương nơi Thủ đô ngàn tuổi. Song hy vọng, đây sẽ là nốt ruồi son tô đẹp thêm nhan sắc nàng thiếu nữ Hà Nội yếu điệu duyên dáng yêu kiều của mỗi chúng ta.

Mùa Đông Kỷ Sửu
QUỐC VĂN

Thăng Long

DƯỚI THỜI PHỤC HƯNG CỦA ĐẠI VIỆT

■ Trần Thái Bình
(Nhà nghiên cứu lịch sử)

Thời Lê Sơ, đặc biệt dưới triều Lê Thánh Tông (1460-1497) nền giáo dục khoa cử và sinh hoạt văn hóa đạt nhiều thành tựu rực rỡ.

Khoa cử, văn học thịnh đạt

Nếu tính từ khoa thi năm 1427 mà Lê Lợi cho tổ chức tại Dinh Bồ Đề (Gia Lâm), ngay trong những ngày còn đang kháng chiến chống quân Minh xâm lược, cho đến khoa thi 1526 mở giữa thời kỳ hòa bình thịnh trị, thì nhà Lê Sơ trước sau đã cho tổ chức 31 khoa thi, trong đó 30 khoa mở tại thành Thăng Long, lấy đỗ 1005 người, trong đó có 86 người Hà Nội. Có khi do đích thân nhà Vua ra

chủ tọa kỳ thi và ra đề bình luận về các kế sách kiến thiết đất nước.

Bến bãi Tháo Tân là địa danh chỉ vùng đất phía đông Hồ Hoàn Kiếm, cạnh bờ sông Hồng là một địa điểm thích hợp cho việc lập một trường thi rộng rãi, tiện tiếp đón cả các thí sinh vùng Kinh Bắc qua sông sang dự thi.

Tháo Tân nay là khu vực Bảo tàng Cách mạng, Bảo tàng Lịch sử Việt Nam (sau gọi là bến Cổ Tân cạnh Nhà hát Lớn bây giờ). Chỉ đến thời Nguyễn, Hà Nội trở thành nhượng địa của Pháp, trường thi mới chuyển về địa điểm hiện nay còn mang tên là phố Tràng Thi.

Một vườn hoa nhỏ ở trước cửa trường Đại học Tổng hợp phố Lê Thánh Tông nay còn mang tên Vườn Tao Đàn để nhắc nhớ đến một thời văn học thịnh đạt, vua cho thành lập một câu lạc bộ mang tên Tao Đàn nhị thập bát tú, nơi hội họp để sáng tác, bình luận văn thơ của 28 ngôi sao trong bầu trời văn học nước nhà. 1 trong 28 ngôi sao đó chính là Vua Lê Thánh Tông, nhà vua say mê văn chương, là tác giả của Hồng Đức Quốc âm thi tập với hàng trăm bài thơ.

Đất Kinh Kỳ thời Lê còn ghi dấu đến ngày nay vụ thảm sát tru di tam tộc đối với anh hùng dân tộc Nguyễn Trãi và bà Nguyễn Thị Lộ, vợ thứ của Nguyễn Trãi, nữ giáo thụ trong triều đình.

Sử chép ngày 1/9/1442, vua Lê Thái Tông sau khi đi duyệt binh ở Chí Linh đã ghé Côn Sơn thăm Nguyễn Trãi. Bà Nguyễn Thị Lộ, Lễ nghi nữ học sĩ chuyên dạy

cung nữ trong triều lúc bấy giờ cũng đang có mặt ở Côn Sơn. Vua bị cảm mạo, mất đột ngột. Cánh lộng thần lũng đoạn trong triều vốn bị Nguyễn Trãi tố cáo, lên án, nhân cơ hội ấy mới dựng chuyện vu cho Nguyễn Trãi thông đồng với Nguyễn Thị Lộ để ngấm giết vua bằng thuốc độc. Ngày 19/9/1442 (tức 16 tháng 8 âm lịch) cả gia tộc Nguyễn Trãi cùng với thân nhân họ mẹ, họ vợ bị đưa ra hành hình.

Hơn 20 năm sau, vụ án giết hại công thần Nguyễn Trãi, Vua Lê Thánh Tông thấu nỗi oan ức của ông, đã xuống chiếu minh oan cho ông, đánh giá tâm lòng trong sáng trung trinh ái quốc của vị khai quốc công thần là "Ức Trai tâm thượng quang Khuê tảo". Vị vua anh minh cũng ra quyết định tập ấm cho người con trai duy nhất còn lại của Nguyễn Trãi là Nguyễn Anh Vũ. Đồng thời cũng ra lệnh cấp cho di dưê họ Nguyễn một trăm mẫu ruộng để dùng vào việc thờ cúng Nguyễn Trãi. Ngôi nhà thờ ông còn tồn tại đến ngày nay, tọa lạc tại làng Nhị Khê, huyện Thường Tín, nay đã thuộc Hà Nội.

Ngay từ xa xưa, một ngôi miếu khiêm tốn cũng đã được dân làng Thanh Trì thuộc huyện Thanh Trì (Hà Nội) lập lên để hàng năm hương khói cho bà Nguyễn Thị Lộ. Năm 2007 vừa qua, ngôi miếu xưa cũng đã được tu bổ.

Thời đại Phục Hưng của Đại Việt

Triều Lê Thánh Tông là thời thịnh trị nhất của lịch sử chế độ phong kiến Việt Nam, cũng có thể được coi

như thời đại Phục Hưng của Đại Việt, chứng kiến sự phát triển huy hoàng toàn diện của nước Việt.

Năm Ất Dậu (1465) tháng 11 Âm lịch, điện Kính Thiên được khánh thành trở thành ngôi Chính điện của triều Lê, nơi cử hành các nghi lễ quan trọng của cùng trong năm, điện Cẩm Đức cũng được khánh thành. Nhân dịp này, triều đình đã ban lệnh đại xá trong cả nước.

Phủ Trung Đô được Vua Lê Thánh Tông đặt năm 1466, đến 1469 được đổi tên là Phủ Phụng Thiên, vẫn quản lĩnh hai huyện Thọ Xương, Quảng Đức. Quan đứng đầu Phủ Phụng Thiên (khu vực hành chính đặc biệt) được gọi là Quan Phủ Doãn. Đến thời nhà Nguyễn, khi Kinh đô đã chuyển vào Huế, thì đứng đầu Phủ Phụng Thiên không phải là chức quan Phủ Doãn nữa, Phủ Phụng Thiên cũng phải đổi tên thành phủ Hoài Đức. (Hà Nội hiện có phố Phủ Doãn, là nơi có bệnh viện Hữu nghị Việt Đức, cũng chính là khu vực trụ sở của Phủ Phụng Thiên thời Lê).

Năm Kỷ Sửu (1469) nhà Vua cho định bản đồ cả nước. Bản đồ này đã thất lạc, chỉ còn bản đồ được vẽ lại 21 năm sau, năm Canh Tuất, được gọi là Hồng Đức bản đồ, in năm Hồng Đức thứ 30 (1490).

Giảng Võ Điện được xây trên núi Khán Sơn từ thời Lê Thái Tổ. Đến năm Tân Sửu (1481) Vua Lê Thánh Tông lại cho đào hồ Hải Trì bên điện Giảng Võ để làm nơi tập luyện binh tượng, thủy quân, cũng là nơi thao diễn quân sự ở Kinh đô.

